

HIRÜNK A VILÁGBAN

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
P. O. Box 1005
Washington D. C., USA.

Magyar Kulturális Figyelő
Hungarian Monthly
Megjelenik havonta

Előfizetés USA-ban: egész évre 4.- \$,
félévre 2.- \$; Más országban: havi
2 coupon.

Az Egyesült Európa magyar apostola

Türr Istvánról általában sok mindent tudunk: Garibaldi szárnysegéde volt, majd hadvezére s az olasz nép ma is felszabadítói közé számítja; tudjuk, hogy résztvett a badeni forradalomban, a krími háborúban, kaukázusi harcokban; tudunk szerepéről a magyar emigrációnak az ország felszabadítására irányuló mozgalmaiban, romániai, szerbiai küldetéséről; hallottunk legalább valamit az Alföld csatornázását célzó terveiről, a Ferenccsatornahálózat kiépítéséről, a Duna-Adriacsatorna s a korintusi csatorna ötletét ő vetette fel s ő végezte mindkettőnél az elmunkálatokat.

Kevesen tudják azonban, hogy az európai szabadságharcok e hadvezére élete második felében az európai béke s együttműködés apostolává vált! Álma az Európai Egyesült Államok megvalósítása.

A kiegyezés után minden befolyását, nagy összeköttetéseit, szavának s tollának erejét ez ideális cél érdekében veti latba. 1867-ben belép a francia béke-egyesületbe s a nizzai béke-liga elnöke lesz. (Türrnek szülőhazáján kívül két fogadott hazája volt: Olaszország és Franciaország). A nemzetközi békekongresszusokon és az európai sajtóban széleskörű agitációt fejt ki a Bismarck-féle fegyveres béke helyett a népek valóban békés szövetségének létrehozása érdekében.

De Türr nemcsak elméletben idealista, de általában kevés befolyású béke-delegátusok körében hirdeti az egységes Európa eszméjét, hanem a gyakorlatban, nagyjelentőségű diplomáciai tárgyalásai révén konstruktív tervekkel is küzd az európai békéért. 1867 után mindent elkövet, hogy a Cavour által is tervezett francia-olasz-osztrák-magyar szövetség létrejöhessen, melytől Bismarck terveinek meggyengülését reméli.

A "keleti kérdés" megoldásáig is sokat foglalkozik. 1866-ban a török nagyvezirnek memorandumot küld, melyben — utalva a porta főhivatalnokaival folytatott gyakori tárgyalásaira — azt tanácsolja, adja meg a porta a szlávoknak, albánoknak, görögöknek a nemzeti autonómiát, hogy szövetségi kötelék fűzze őket Konstantinápolyhoz, mely szövetségnek a szultán lenne a feje. (1878-ban Edhem pasa megírta Türrnek, hogy nagy hiba volt, hogy nem valósították meg eszméit.) Türr cikkeivel, rópiratokkal több évtize-

ben át küzd a Balkán-kérdés megoldása érdekében.

Később az olasz-francia viszály megszüntetésére tesz komoly erőfeszítéseket. Tevékeny részt vesz az 1893-ban alakított francia-olasz bizottságban, mely díszelnökké választja. 1902-ben, a solferinói csata évfordulóján Párizsban ő tartja az ünnepi beszédet s a két kormány közt végülis létrejött baráti viszonynak ő az egyik főtényezője. Erdemeiért az olasz király a Szent Móric- és Lázár-rendnek a nagy szalaggal díszített nagykeresztjével tünteti ki, a francia elnök pedig a becsületrend főtisztjévé nevezi ki.

Az európai együttműködés érdekében kifejtett működésének csúcspontja a millénium alkalmával Budapesten tartott nemzetközi békekongresszus, ahol Türr elnököl. A kongresszus határozatainak támogatását kéri az összes államfőktől, köztük a pápától is. A feliratot mint elnök Türr írja alá. Sokan megütözköznek ezen a Vatikánban, a pápa azonban meleg hangú választ küldet. A szabadkőműves s a pápai állam ellen harcoló Türr csak a pápa világi uralma ellen küzdött s mikor XIII. Leó meghal, ezeket a szép szavakat írja le:

"Bárki lesz is a most megnyitandó Conclave választottja, az ne akarjon egy parányi ország királya lenni. Hisz az övé az egész világ. Mint a lelkek uralkodója oda állhat a fejedelmek élére; ne legyen egy város fejedelme, hanem a katolikusok órási tömegének a feje, mert mint ilyen páratlan dicsfény övezi. Vezetheti az uralkodókat és a népeket a fenséges cél felé s kibékítheti őket egymással, hogy megalkossák a szabad európai államok egyesülését. Akkor majd a Béke fog honolni a föld felett."

Hogy hogyan látták Türr Istvánt ebben az időben szerte Európában, arra jó példa a "Nuova Antologia" c. tekintélyes olasz folyóirat cikke, mely Türrnek a görög-olasz-francia közeledésre irányuló századelejei sikeres erőfeszítései idején jelent meg:

"Olaszország, Franciaország és Görögország velekednek Magyarországgal, hogy Türr István melyiknek a polgára. Egyik első polgára ő annak a nagy föderációnak, az Egyesült Európai Államoknak, melyről némelyek azt hiszik, hogy már közel van..."

Szabó Dezső mondotta:

A magyarság fennmaradásának legfőbb biztosítéka a népszövetség gondolatában és az Európa egységét célzó törekvésekben van.

JAVÍTSUK HÍRÜNKET!

Magyarország és népe az amerikai egyetemi tankönyvekben

(A "HÍRÜNK A VILÁGBAN" ANKÉTJE)

Írta: Kovács Imre

Ahány egyetem és college annyi tankönyv, de az amerikai történet-tudomány eléggé sablonos, ugyan azzal az aprólékos műgonddal és az adatok ismételt leellenőrzésével készül minden munka, így elég néhányat áttekinteni ahhoz, hogy a rolunk alkotott képről fogalmunk legyen.

Az egyik legtöbbet forgatott kézikönyvet — An Introduction to Medieval Europe (Norton et Company Inc. Publishers, New York, 1937. 1092 old.) — James Thompson, a kaliforniai és Edgar Nathaniel Johnson, a nebraskai egyetem tanára írta.

A szerzők szerint a charlماغne-i birodalom összeomlása és az új birodalomalapítási (német-római császárság) kísérletek, ill. a nemzeti monarchiák (francia, angol stb.) kialakulása közötti (800-1300) évszázados dezorganizáltságban szükségyszerűen a nagybirtokosok látták el az állami, helyesebben a helyi közigazgatási funkciókat és védték meg alattvalóikat a "külső" támadások, így többek között a magyarokéi ellen is. A magyar ekkor még nem feudális nép, mint aki később lesz a nyugatiak szemében, amikor a feudalizmus ott már a múlté, nem is lehet az, mert ez a történelem-könyv, nagyon helyesen, határozottan megkülönbözteti a feudalizmust a manoralizmustól, amit legáltalában uradalmiságnak, vagy uradalmizmusnak nevezhetnénk és reánk inkább a manoralizmus fogalma illik az elmúlt századok gyakorlatában. A 933-i és a 955-i katasztrófális németországi csatavesztés után őseink "visszahúzódtak a mai Magyarország területére és bezűntették nyugateurópai portyázásaikat. Németországából, elsősorban Bajorországból azonnal misszionáriusok keltek útra, az első magyar király Szent István elfogadta a kereszténységet és már 1000-ben, kedvező előjelként, megalakult az első püspökség. Hihetetlenül rövid idő alatt Európa egy új nemzetet kapott. A finnek, a bulgárok és a magyarok az egyedüli mongolszármazású népek, akik meg tudták vetni a lábukat Európában és európaiak lettek: közülük a legrégebb időktől a magyarok a legsikeresebbek s a legfontosabbak." (278. old.) "A magyarok hű fia maradtak az egyháznak és bár mindig ellentálltak a német befolyásnak, elkerülhetetlenül mégis német hatásra lettek európai nép" (362. o.) A továbbiakban csak itt-ott bukkanunk elő a "keleteurópai káosz"-ból, ami iránt Thompson és Johnson professzorok nem tanúsítottak túlságosan nagy érdeklődést. Két sor szól a tatárok magyarországi dulásáról (549.o.), majd Zsigmond vezével, II. Alberttel (1438-39) beterenek bennünket a Habsburgok karámjába, akik abban az időben "már olyan erősek voltak, hogy mindenki akceptálta őket... és megkezdődik a Habsburg császárok és királyok megszakíthatatlan sora a birodalom

1806-i összeroppanásáig." (1921. o.) A török-ellenes küzdelemnél kétszer megemlíti Hunyadi Jánost, "Erdély kormányzóját", és ezzel be is fejeződik a szereplésünk a honfoglalás és magyar múlt legdicsebb századait felölelő több mint ezer oldalas munkában.

Többet foglalkozik velünk, de sokkal kedvezőtlenebbül is az utolsó másfélszázadról szóló kézikönyv: The Course of Europe since Waterloo (D. Appleton-Century Company Inc. New York-London, 1941. 1060 old.)

Ez a tankönyv William Stearns Davis, a minnesotai egyetem tanára írta, — sorsunkat a Habsburgokéhoz köti és osztoznunk kell mindabban, amivel a hirhedt " Ausztriai Ház"-at elmarasztalja.

"A Habsburg hercegek hol háborúval, hol házassággal, hol meg a nemzeti viszályok előnyös kihasználásával, máskor pedig a kereszténység védelmének a szerepében a törökök ellen, követ-kö-re hordtak ahhoz a súlyos épülethez, amelyet az ó császárságuknak neveztek."

"Az újjáéledt feudális kiváltságok, a földesúri jogok és a magyarok mágnások hercegségei és uradalmi szigorúan középkori jelleget adtak neki. Bizonyos intézményei kimondottan orientális látszatot keltettek, s maga Metternich is szarkasztikusan mondogatta, hogy Ázsia a bécsi Land-strassénál kezdődik." (19-20 o.) "Ebben a nagy és ócska birodalomban a két főfajta a magyar és az osztrák volt. Nem tették ki többséget, de együtt uralták a lakosságot. Az udvar, a hadsereg, a főváros — a ragyogó és szép Bécs — hivatalosan német volt. A magyar mágnások a maguk részén egy stratégiailag fontos területet ellenőriztek az al-Dunáig és vezetői voltak egy rendkívül harcias, tehetséges népnek. A Habsburgok minden érdeke azt súgta, hogy megbékítsék az osztrákokat és a magyar arisztokráciát, amelynek még szabad volt saját nemzeti dietáján keresztül Szent István koronájáról beszélni, — ami Magyarországot plusz Horvátországot, Szlavóniát és Erdélyt jelentette: I. Ferenc (1792-1835) és miniszterei ilyen intelligens politikára azonban képtelenek voltak és tudatosan népszerűtlenné tették a Habsburg-uralmat mind az osztrákok, mind a magyarok előtt." (67. o.)

A 48-49-es magyar lázadás (revolt nem revolution, és nem is szabadságharc...) története többrétű. A Habsburg-tartományokban a dinasztának csak lázadó városokkal (Bécs, Prága) volt dolga, Magyarországon egy felkelt, harcias néppel találta szemben magát. 1848 márciusában a magyar országgyűlés kimondotta a feudális rendszer eltörlését és a törvényelőtti egyenlőséget minden magyar számára. A nemesek arra törekedtek, hogy megszabaduljanak az osztrák-német

ellenőrzéstől, amelyet gyűlölték, a parasztok még több személyi szabadságot akartak. Az első kérdésben a begyulladt német miniszterek azonnal kapituláltak, bár mindjárt köztudott lett, hogy a magyarok (Magyarország uralkodó fajtája) szigorúan csak maguknak szándékoznak biztosítani szabad intézményeket és a nagy szláv népcsoportokat a gyámságuk alatt akarják tartani, arra kényszerítve őket, hogy az ő ázsiai nyelvüket használják és elmagyarosodjanak, ami lázadáshoz vezetett a lízadásban.

A délszlávok (horvátok és szerbek) képtelenségnek tartották a felszívódásukat, állhatatosan ragaszkodtak a helyi kiváltságaikhoz és felsorakoztak a kormányzójuk, Jellasics mögé, akit... az udvar titokban bátorított, amikor megtámadta a magyar kormányt. Magyarország ellenőrzése hamarosan a Honvédelmi Bizottmány kezébe került a heves és jóeszü Kossuth vezetésével, aki régtől fogva keserűen osztrákellenes volt... 1849 elején proklamálták Magyarország függetlenségét és a magyar hadsereg visszavetette az első osztrák rohamokat. A magyar ügy mégis hamar elveszett. Az olasz nemzeti mozgalmat Novaránál 1849-ben vérbe fojtották, egy osztrák hadsereg felszabadult és északnak vonulhatott, most már azonban a megrémült I. Miklós, látván, hogy a gyűlölt "Forradalom" az ő ajtajához közeledik, egy orosz hadsereget vetett oda a fiatal II. Ferenc József szolgálatára. A magyar tábornokokat a bátor ellenállás dacára könnyűszerrel legyőzték. Kossuth száműzetésbe menekült, mialatt Paskievics herceg (az osztrák büszkeséget megsértve) nagyzólon jelentette a cárnak: Magyarország felséged lábainál fekszik. A magyar vezetők nagy részét, akik nem tudtak elmenekülni, kivégezték, s 1859-ig Magyarország politikai élete, csakúgy mint a többi Habsburg tartományé, megszűnt az abszolutizmus és a hadbíráskodás rendszerében."

"A XX. század tépképen még mindig ott terpszkedett a világ legzavagyvább állama. Az összemlását mindig szabályosan megjószolták és az mindig szabályosan elhalasztódott... Az osztrák domíniumokon, ezen a "szláv és magyar házon német homlokzattal", még mindig a megöszült, hajlott derekú, de változatlanul éleselméjű Ferenc József uralkodott. Többé nem egy fejedelem volt: intézmény lett, s a kettős monarchiát lehetetlen volt elképzelni nélküle. Az elvetélt 48-as forradalom zajongásai közepette kiáltották ki császárnak és 1916-ban, a világháború viharában lobbant ki az élete. Senki sem hívta őt nagynak, nem mindenki tartotta jónak, de nagyon sokan tisztelteméltónak és bölcsnek mondták és csak kevesen gyűlölték halálosan. Valójában egy cinikus, jótermészetű opportunistá volt, aki minden áron meg akarta tartani a Habsburgok hatalmát. Arra a kérdésre, hogy miért nem reformálja meg a birodalmát, azt felelte, hogy elméletben — talán lehetséges volna, de a gyakorlatban csak egy valaki, ő volt képes hatvan évig uralkodni... Magán- és nyilvános élete példás volt, mégis a világ egyik legerkölcstelenebb és legdegeneráltabb udvarának a központját képezte. Az egyfajta

hozó, közeli unokatestvérek egymásközti házassága állandósult a Habsburgoknál. A hatvanéves főhercegek és főhercegnők henylve éltek uruk, gazdájuk, — nagybátyjuk jóvóltából. Ferenc József dominiama leg több ügyét a miniszterekre hagyta, de a szörnyű Hofburg az ő saját, külön tartománya volt. Ott vasszigorral tudott uralkodni." (435-36. o.)

"A meg-megújuló hadviselés (racial warfare — 443.o.) a különböző szláv és latin népek ellen, a németeké Ausztriában, a magyaroké Magyarországon, az osztrák államvezetést a bolondokháza előkészítő iskolájává tette. A magyarok és az osztrákok kisebbségben voltak, de hála a nagyobb gazdagságuknak, társadalmi befolyásuknak és a hatalom hosszú birtoklásának, ameddig megegyeztek, kezükben tarthatták az egész birodalmat... Egyásra voltak utalva, akár szerették egymást, akár nem... s ha komolyan veszekedtek, ki voltak téve annak a veszélynek, hogy a Habsburg-hatalom egészen gyenge szerkezete a nyakukba szakadhat... Együtt cselekedtek tehát és amíg ezt tették, el tudták választani az északi szlávokat (csehek, szlovákok, lengyelek, rutének) a déliktől (szerbek, horvátok, szlovének) és nyitva tarthatták a kijáratukat a tengerhez — bár Trieste, Ausztria kikötője öntudatos szlovén fészek volt, Fiume, Magyarország kikötője, és a magyarok között is ott voltak a horvátok." "Ez a fontos és lényeges egység állandóan veszélyeztetve volt. Az 1860-as alkotmány, amivel Ferenc József "népszerszerűsíteni" akarta központosított császárságát, a nemzetiségeket felingerelte és a legjobban a magyarok lázadozta. Nem akarták császárnak nevezni, a legfelségesebb uruknak szólitották... Sadowa ágyú (a königrázi csata 1866-ban) Ferenc Józsefet felébresztették, nyilvánvaló lett, hogy a birodalmat meg kell reformálni és a Monarchia csak Kelet felé kárpótolhatja magát, amihez az erős magyarok támogatása elengedhetlenül szükséges volt; 1867-ben kiegyezett velük és megengedte, hogy egész Magyarországot az uralmuk alá vegyék. Főminisztere, von Beust azzal búcsúzott az újdonsült magyar kollégáitól, hogy "Önök ügyeljenek a saját barbáraikra, mi meg ügyelünk a mieinkre."

★★

Az ötvenmilliónyi lakosságból alig 10 millió volt a német, 8,7 millió (?) a magyar, a többi elégedetlenkedő elem és csak a hadsereg meg a külügyminisztérium támogatta hűségesen a dinasztia. A hadsereg nyelve a német volt és egyes ezredeket szerveztek, hogy könnyebben sakkban tarthassák a nemzetiségeket. "A német-osztrák tiszték kellemes emberek voltak, közel sem olyan büszkék és gögősek, mint a poroszok, sokkal könnyedebbek, de kevésbé jártassak is a katonai tudományokban. A magyar tiszték, egy vitéz és meghasonlott fajta fiait, az átlagosnál jobbak voltak." Ferenc József kormánya, "egy korrupt, rendőruuralmi kormány, nem alkalmasza az elnyomás olyan kolosszális skáláját, rettenthetlenül elfojtva a nemkívánatos mozgalmakat, mint az orosz, de egy kormány volt — kis szabályozá-

sokkal, kis megvesztegetésekkel, kis elnézésekkel és kis törvénytelenésekkel." A bürokráciára jellemző volt, hogy a pápai nuncius egyszer így kiáltott fel: "Az ember tudja, hogy mikor ad át egy aktát a külügyminisztériumnak, de egy ifjú megvéntülhet, mire választ kap rá." A kormányzás másik rákfeneje a borralvó, a megvesztegetés volt. "Az osztrák és a magyar parlamentben a miniszterek a többségüket hidak, vasutak, csatornák koncesszióival, egyéb engedélyekkel és kormányzati állások ígéretésével biztosították." "Volt még egy komoly tényező ebben a népes és önhitt császárságban. Serei Európában, kivéve a kimerült Spanyolországot, nem volt az egyház és a papság olyan hatalmas. A Habsburgok magukat az egyház ájtatos fiainak vallották, részben, mert úgy találták, hogy az egyház hasznos: a hadsereg, a rendőrség, és a polgári bürokrácia mellett a kormány nagy segítségére volt a rendetlenkedő milliók ellenőrzésében, felügyeletében... A lakosság többsége békés katolikus volt, de a papság nagyon keveset tett a hívei szociális viszonyainak a megjavítására. A főpapoknak felpolitikai karakterük és hatalmas jövedelmük volt, akárcsak a forradalomelőtti Franciaországban. Így az olmtüzi érsek évi 300.000 dollárt élvezhetett és több magyar főpap közel ugyanennyit. A nagyszámú papság közül, természetesen, nagyon sokan igaz hívők és emberbarátok voltak, de az egyház, mint intézmény, úgy tetszett, hogy az állam egy része, akárcsak a rendőrség, vagy a hadsereg: szemlátomást a Habsburgokhoz tartozott és semmiesetre sem, a nem e világból való királysághoz." A zsidók nagy száma miatt Budapestet Judapestnek nevezték és antiszemita mozgalmak vették körül Bécset. Az osztrák Reichstag a világ legzajosabb parlamentje volt, ahol a képviselők gyakran csapkodták a padokat, ha nem éppen a tintatartókat vagdosták egymás, vagy a tisztviselők fejéhez. A pártok és a nemzetiségi csoportok egymással harcoltak és "hozzávetőlegesen nagyon könnyű volt a régi római és a régi Habsburg elvvel, a divide et impera-val kormányozni." (439-45. o.)

"... a magyarok kisebbségben voltak (a saját országukban), de a többi népek tragikusan megosztották magukat, s a magyar volt Európa legmesteribb és legeszesebb nemzetisége... Negyven évig erőszakkal és csalással igyekeztek elnyomni a kisebbségeiket és magyarizálni a nem-magyar tömegeket, olyan eredménnyel, hogy amikor ütött az ő órájuk a világháború végén, csak szükmarkúan mérték nekik az igazságot és nem volt irgalom a számukra." A magyar kormány asszimilációs politikáját külön műszóval magyarizálásnak (Magyarization) nevezi a könyv, ami az "idegenek nyelvének a kiküszöbölését jelentette minden lehetséges módon". Néhány példa: a MÁV szolgálati nyelve a magyar volt és egyszer vasúti szerencsétlenséget okozott, amiért mozdonyvezető és a fűtő nem tudtak a hivatalos nyelven érintkezni. A nem-magyarok az anyanyelvükön beszélhettek a bíróság előtt, de sajátnyelvű bíróságuk nem volt, tolmáccsal bajlódtak és a beadványaik-

ra magyarul kaptak választ. "Budapesten a sírkövekre csak magyarul volt szabad felírni a szöveget, ezen az ázsiai nyelven, amely Euópa nagyrésében társtalan és érthetetlen volt." "A nem-magyar újságokat elnyomták és cenzúrázták, az újságírókat bebörtönözték 1906-08 között 181 évet róttak ki rájuk. A nem-magyar iskolákat szigorúan ellenőrizték és nem egyszer bezárták. A szlovákoknak 1869-ben 1921 iskolájuk volt, 1911-ben márcsak 440, pedig közben a számuk megnövekedett. A nem-magyarok aránya a 48 %-ék felett volt, s mégis csak az iskolák 19 %-a volt nemzeti. Budapest a kisépeket tudatlanságban és tehetetlenségben tartotta, hogy adják fel a nyelvüket és a nemzeti tradícióikat." "Ezt a rendszert a magyar érdekek szolgálatában álló parlament igazolta. A magyar választójog középkori volt, talán a legszűkebbébb egész Európában, s a képzett munkásokat és a mezőgazdasági dolgozókat (egy igen nagy osztályt) a szó legteljesebb értelmében teljesen kirekesztette a szavazásból. A kiváltságos választójogosultak számát nagy többségben a birtokosok, a szabadfoglalkozásúak, az állami tisztviselők és a történelmi osztályok tagjai tették ki, így csak az összlakosság 6 %-a részesülhetett a szavazás gyönyörűségében.

Ezt a rendezést (a nyágbirtokosok érdekében) kiegészítette az Európában ismert legszűkebb, legrészrehajlóbb és legkorruptabb nyírt választási technika — egy szabad intézmény tetetésével. A magyar parlament 435 képviselője közül 70-nél sohasem volt több a kisebbségi, ilyen körülmények között legalisan ellentállni nem lehetett, és a kisebbségeket minden elképzelhető módon szorongatták, az iskolák bezárásától a koholt összeesküvésekkel indokolt letartóztatásokig — egy olyan országban, amelyik nem "ismerte a habeas corpus-t." (446-48. o.)

Ezek után aligha lehet meglepetés a wilsoni 10. békepont (Ausztria-Magyarország különböző nemzetiségeinek biztosítani kell a szabad fejlődést) alapján kiszabott trianoni béke, ami Magyarországnak "a legnagyobb veszteségeket" okozta, de sok érdekes és érv szólott a mellett, hogy az igazságtalanságokat is nyugodt lélekkel hajtsák végre. (649., 654-55. o.) A háború-utáni Magyarország történetét a könyv nagyon jellemzően, East of Austria címszó alatt tárgyalja. "Röviden": a proletárdiktatúra jogcímet adott Horthy-nak, az "öreg Habsburg-tengerésznek" az egyeduralom helyreállítására. Magyarország egyfajta monarchia lett, király nélkül, Horthy mint kormányzó uralkodott, limitálva egy parlamenttel, de a választók leszűkítésével és a titkos szavazás védelmétől megfosztva. "Magyarország volt és maradt a földbirtokosok, az uradalmak és az írástudatlan parasztok országa." Trianon emlegetése, a kétszeres királypuccs, a harmadcsa évek váltása és a hitlerizmus szabják meg az ország további sorsát. A magyar nácik antiszemizmussal, a területek visszaszerzésével és "féisocialista" földreform-igéretekkel népszerűsítették magukat. A földosztás programja nem tetszett a "nemesek"-nek, s mivel a magyarok, szegények és

gazdagok egyaránt buzgó katolikusok voltak és a náci meg egyházellenesek, ezek a tényezők valamelyest mérsékelték a náciizmust Magyarországon, de az ország végül is a hitlerista politika áldozata lett. (791-92. o.)

***

Két egyetemi tankönyv nem adhat teljes és hű képet Magyarországról és a magyarokról, mégis elgondolkoztató, hogy a nyugati szemmértékű történetírás hogyan vélekedik rólunk. Mi nem olyanok vagyunk, amilyeneknek hisszük, vagy gondoljuk magunkat, hanem olyanok, amilyeneknek látszunk. Történelmi fotónk kb. ez: a magyar egy tehetséges, bátor, de nyugtalan és éppen

ezért kellemetlen fajta (nem nemzet: nemzeti-ség!), akinek még külön társtalansági komplexuma is van, tehát valahogy nem illik bele az európai életformába. A szerzők valamelyest elfogultak velünk szemben, de a tárgyilagosságra való törekvésüket igazolja, hogy a többi között Jászi, Kosáry és Eckhardt Ferenc munkáit is forrásul használták a sok-sok ellenséges munka mellett. Persze ostobaság lenne azt hinni, hogy ellenpropagandával (ami azonban szükséges) meg lehetne változtatni a rólunk alkotott nyugati véleményt; nem, mert elsősorban magunknak kell megváltoznunk és nyugati mérték szerint kell politizálnunk, cselekednünk, — élnünk!

Feudálisok voltunk..?

Irta: VAJAY SZABOLCS

Ki ne találkozott volna a váddal külföldi bo-lyongásai során? Radikális baloldaliak éppúgy fejünkhöz vagdosták, mint túlzó jobboldaliak, ki meg a népi vérmitosz nevében. Még józan liberálisok is előkotorják olykor-olykor az érvelés lom-tarából, — gazdasági alapon.

Következésképp nem érdektelen tisztázni, volt-e tényleg magyar feudalizmus? Mi voltunk-e valóban "Európa utolsó feudális országa"? Annyi szócséplés után a kérdés nemcsak naívnak tűnik, de szinte szerezsenmosdatásnak. Pedig egy fogalmi zavar szakszerű tisztázásával a vád sok tekintetben könnyen kivédhető. Minél több embernek fejtjük ki, annál többet tettünk hírünk javításáért.

***

A feudalizmus társadalomtudományi fogalom. Bár minden társadalom ismerté volt fejlődésének egy bizonyos fokán, — Kína éppúgy, mint India, Egyiptom, vagy az Inka Birodalom, — a közhasználat rendszerint a keresztény középkor nyugati társadalmi rendszerére vonatkoztatja.

Ez a társadalmi rendszer egy aprólékos jogi szabattossággal meghatározott fölé- és alárendelt-régi viszony eredménye. Mintegy társadalmi piramis, melynek csúcsa a legfőbb hűbérúr, a király, alapja pedig a politikai nemzettestet kitevő nemesség mely, csak a bárók, grófok, örgrófok és hercegek szigorú szabályok szerint egymás fölé rendelt jogi kategóriáin keresztül érintkezhetett uralkodójával.

E kategóriák kedvezményezettjei egyéni érde-meik alapján, királyi kegyből lettek a feudális társadalom jogrendszerébe beépítve. Sajátlagos alap-típusuk a gróf, — a Karoling-kori comes, — a király képviselője a távoli országrészekben, kit az uralkodó tetszése szerint áthelyez, vagy levált. A dux és a marchio nem adminisztratív, hanem katonai tisztségek, a liber baro pedig a saját birtokkal és várral bíró, — azaz gazdasági alapon, — katonaaállító szabad nemes.

A királyi hatalom csökkenése megannyi alkalmul szolgált e közigazgatási és katonai tisztségek viselőinek hogy az uralkodó kegyéből nyert személyi hatalmukat, sajátjogú örökletes hatalommá tegyék. Így alakul ki a keresztény közép-

kor nyugati életformájában a tényleges kormányzati hatalommal együttesen örökklődő cím, mint a feudális arisztokrácia létalapja. A tényleges hatalom elkopása után közjogi és társadalmi alaprajza él az aulikus arisztokráciában is.

***

Mi ezzel szemben a magyar jogfejlődés? Szent István a keresztény nyugat nagykárolyi példáját követve, országát a vérségi szállásbirtok szerinti tagozódásból közigazgatási beosztásra állította át. A magántulajdoni államtalagságot tehát közjogi váltja fel. Az így nyert vármegyék élére kinevezett királyi tiszttviselő, — a comes, — a magyar főispán. Miután pedig a magyar királyi hatalom sohasem vesztette el erősen központosított jellegét, a királyi tiszttviselők sem tudták kieszközölni, — még kevésbbé kikényszeríteni, — tisztségeik örökletessé tételét. E politikai ténykérdés következtében Magyarországon sohasem következett be egy a feudalizmus jogrendszerének táptalajul szolgáló társadalmi átalakulás.

Közjogi értelemben vett feudalizmus tehát nálunk nemcsak hogy a közelmúltban, de egyáltalában sohasem létezett.

***

A magyar grófi rang kivétel nélkül a Habsburg-ház uralma idején nyert honorifikus cím, mellyel nem járt sem bizonyos meghatározott földterület örökletes birtoklása, sem pedig közjogi-lag szabályozott fölé- és alárendeltségi viszony. Éppen ezen honorifikus és extra-feudális jellege következtében járul a magyar grófi cím közvetlenül a családnévhez, s ugyanezért öröklő egyenlő-képpen a családnak nemcsak valamennyi férfi-tagja, de még a nőtagok is. A feudalizmus két sine qua non sajátja, — hogy 1. a cím a birtokkal és nem a családnévvel jár valamint hogy 2. kizárólag az elsőszülött férfitag örökíti tovább — Magyarországon mindvégig ismeretlen fogalom marad.

A nyugaton történelmileg egyenértékű comes (Graf) meghatározás tehát Magyarországon két-felől tagolódik. Az eredeti latin forma megmarad szorosan vett ősjelentésénél: kinevezett királyi (folyt. a 8. old.)

SIKI BÉLA ÚJ SIKERE GENFI KONCERTJÉN

Messze visszanyúló szokás szerint Genfben évenként szellemi ankétot rendeznek. Ezekre meghívják az európai szellemi élet kitűnőseit s az előadásukhoz kapcsolódó vitákban a résztvevők megvitatnak egy-egy időszerű szellemi témakört. Egyik ilyen téma: a huszadik század humanizmusa volt, a másik: a tudomány és az ember helyzete a huszadik században.

Az előadók között nemrőgen ott láttuk Ortegát, Jules Romaint, Barth Károlyt és Jaspers professzort is. Ezeket a találkozókat zenei alkalmakkal kötik egybe s a múlt év szeptemberében tartott utolsón, amit a "Muzsikus Ifjúság" nemzetközi szervezete adott, Siki Bélát, a fiatal magyar zongoraművészt kérték fel játszásra. Siki akkor az elhúnyt román zeneszerzőtől, Dinu Lippatitól játszott.

Most, április-hónapban a "Muzsikus Ifjúság" (Jeunesse Musicale) tartotta Genfben ezévi nemzetközi kongresszusát s ez alkalommal a kongresszus Ansermet, híres genfi karmester kíséréte mellett egy estélyre ugyancsak Siki Bélát kérte fel.

Ez a nemzetközi szervezet, amely ugyancsak évenként Genfben zene versenyt hirdet. A versenyeknek az utolsó években több magyar nyertese volt; így Siki Béla is, valamint Weisz Róbert, Farkas Júlia, Martzy Johanna, Cserfalvy Eliza, akik ma is Genfben vagy Genf környékén élnek.

Ez alkalommal Siki Béla Bartók: Harmadik zongoraversenyét játszotta. A francia zeneértők Bartók Adagio religiozóját különösképp "bartóki misztikus területnek" tartják. Azt jegyzik fel róla, hogy t.k. ez az utolsónak vehető nagy műve, ahol — közel a halálhoz — Bartók a zenében is közel érintette az élet és az örökkévalóság határterületét. Erre a határterületre utal Bach is, amikor úgy beszél a zene lényegéről, hogy az: ö-

rök harmónia. S ezt a transcendens határterületet érintő bartóki művet Siki Béla oly jól tolmácsolta, hogy hallgatósága szinte megakadályozta a pódiumról való visszavonulását.

Számunkra már maga az a tény is nagy ígéret, hogy a szellemi problémák kutatásához kapcsolt utolsó zenealkalomra s most a Muzsikus Ifjúság nemzetközi kongresszusára is — immár másodízben a magyar Siki Bélát kérték fel játszani. (K. J.)

Mindszenty bíboros

»Az anya«

című könyve 1949. II. 8-án, elítéltetése napján jelent meg Svájcban németül, Olaszul 1950-ben jelent Albában (Északolaszországban), 1951-ben már második kiadásban. Az olasz Svájci legelterjedtebb napilapja, a GIORNALE DEL POPOLO (52.V.8.) ismét ismertette a könyvet: "Magyarország nagy vértanúja az anyjának ajánlotta ezt a művet, annak az anyának, akit nagy fájdalom miatt minden érző emberi szív szeret. Ez a legelterjedtebb és legkeresettebb könyv."

Bartók hatása

Az amerikai egyetemista zeneszerzők los angelesi bemutatóján 28-an vettek részt. A CHRISTIAN SCIENCE MONITOR (52.V.24.) mint érdekességet említi, hogy a műveken sem Schönberg, sem Stravinszkij hatása nem volt különösebben érezhető, viszont az elsődleges befolyás Bartóké

A trentoni Kossuth-ünnepségen április 27-én Smith (rep.) szenátor és Howell (dem.) képviselő beszélt; beszédeiket a kongresszusi naplóba is felvették. Smith szenátor Kossuth filozófiájáról beszélt s így fejezte be: "Kossuth ki tudta fejezni Amerika lélkét. Amerika nem fogja cserbenhagyni azt a népet, melyet ő szeretett." Howell képviselő hangzatosaita, hogy "Kossuth szilárdan hitt abban, hogy a keresztény erkölcsiségnek he-

NYUGATI FIGYELŐ

lyet kell adni a nemzetközi kapcsolatokban és ez lesz az az alapvető elv, amelyen a világ törvénye és rendje felépül, "rendkívül fontos, hogy emlékezzünk, hogy a kommunista kormány és a magyar nép közt megkülönböztetést tegyünk."

Az Európa-tanács

bizottság (Committee to watch over the interests of Countries not represented in the Council of Europe) meghívta Auer Pált, Magyarország volt párizsi követét, hogy szakértői minőségben nyilatkozzék a rabnépek problémáiról. Ez volt az első eset, hogy nem tagállam részéről valaki meghívást nyert.

Az Académie Diplomatique Internationale Auer Pált rendezte tagjává választotta. Székfoglaló előadását 52.V.28-án tartotta Európa szervezésé-

ről, különös tekintettel Közép- és Kelet-Európára. Ez idő szerint Apponyi, Gratz, Bethlen, Wlassics és Berzeviczy elhunytá következtében — Auer Pál az egyedüli magyar tag.

Rózsa Miklós

vezényelte a Burbanki Szimfonikus zenekart III. 16-án. Műsorán szerepelt saját "Téma, variációk és finále" című műve s a "Quo vadis"-hoz írt filmzenéje. Az első — a BURBANK DAILY REVIEW (52. III. 17.) szerint: "elejétől kezdve mesteri tudást és egy olyan zenésznek az életörömét tükrözte, akinek saját egyéni dallamvilága van. A mű hangszeres dalban elmondott történet, mely könnyedén hullámzott, enyhe, bájos magyar hangsúlyt áruvala el. A műnek egyéni stílusa lehetővé teszi,

hogy a hallgató azt mondja: (akárcsak más műveinél): "ez Rózsától van", amit csak azokról lehet elmondani, akik zenei történelmet csináltak, vagy csinálnak... Mind saját műveiben, mind a Mozart-nyitányban Rózsa nagyszerű karmesternek bizonyult."

Közép-kelet európai Figyelő

"ÚJRA ÉLEK" — címmel most jelentek meg Iléana román királyi hercegnő emlékiratai. "Története azért íródott — olvashatjuk a CHRISTIAN SCIENCE MONITOR (52. II. 28.) ismertetésében — hogy megmutassa, mit tett a háború és az azt követő zsarnokság egy egyénnel; de talán ugyanolyan jelentős benne annak ragyogó bizonyítása, hogy ez a felfordulás mit

BARTÓK BÉLA KISAJÁTÍTÁSA

Ismeretes, hogy a nagy magyar zeneszerzőt a legkülönbözőbb oldalokról igyekeznek különböző csoportok a sajátjuknak feltüntetni. Az ilyen irányú erőfeszítések során nemrég pl. azt írták le valahol, hogy Bartók nem az akkori magyarországi rezsim miatt hagyta el hazáját! Most egy Amerikában élő "népidemokrata" csoport élt vissza nevével s egy ú.n. "Bartók Béla Művészeti Társaság"-ot alakított, mely első hangversenyét V. 18-án tartotta New Yorkban. Az előadásról a tájékozatlan amerikai sajtó (pl. NYT) a nélkül emlékezett meg, hogy megemlítette volna a társaság kapcsolatát a pesti rezsimmel.

A MAGYAR JÖVŐ c. amerikai vörös lap viszont (52.V.21.) nagy lelkesedéssel üdvözölte a társaságot. Cikkéből kitűnik, hogy a megbénított kommunista és társutas szervezetek helyett most

ebbe az új szervezetbe helyezik reményüket.

Bartók tiszta nevét akarják nem is kétes céljaik érdekében cégérnek használni. Pedig Bartók nemesak a német náciizmussal, hanem az orosz kommunizmussal is szembenállt. Az alábbiakban első ízben jelenik meg Bartóknak pár hónappal halála előtt írt leveléből egy részlet, mely egyszeriben semmivé teszi a kommunisták erőlködését, hogy Bartókot a magukénak tüntessék fel:

"A Néprajzinak hengereit 'rablók' áprilisban tönkretették. Nyilván 'rablóruhában' (célzás egy ponyvaregényre, melyet Bartók is, a címzett is abban az időben olvasott — a szerk.), mely történetesen nagyon hasonlíthatott muszka katonai egyenruhához. Most legalább tudhatod, Pali, hogy milyen is a rablóruha!"

nem tett: nem rendítette meg a hitét s nem zavarta meg meg nem alkuvó álláspontját a szabdság és igazság dolgában; nem csökkentette bátorságát s nem változtatta meg lelki nemességét."

HAARY GRICEVICS, egy fiatal lett festő 2.000 dolláros megbízást nyert a philadelphiai freskópályázat során. (CHR. SC. M. 52. III. 15.)

MAUNO OITINEN finom felfogású portréi körükbeli elokelőségekről és héroikus szoborcsoportok makettjei szerepeltek nemrég egy new yorki kiállításon. (NYT. 52. III. 9.)

A neves finn szobrász Finnországban született, ott mintázta meg Sibelius-t, Silanpaa-t, Lönnrot Illést, majd az USA-ba jött, itteni szobrai közül kiemelkedik Hoover volt elnökéről s Bernard Baruchról készített mellszobra.

"Lengyelország gazdasági fejlődése, 1919-1950" című mű jelent meg nemrég J. Taylor tollából. (NYT, 52. IV.6)

SZAMOS CSEH KÖNYV jelent meg az utóbbi időben az amerikai könyvpiacra: Karel Capektól "An atomic phantasy — Krakati", (NY, Arts. Inc.); ugyancsak Capektól egy esszégyűjtemény ("In praise of newspapers", u.o.), Egon Hostovsky "Eltűnt" c. regénye (NY, Viking Press).

Irodalmunk a Szovjetunióban A következő fordítások jelentek meg nemrég, illetve jelennek meg a közeljövőben Oroszországban: Petőfi művei négy kötetben, "A magyar költészet antológiája" (a XVI. századtól napjainkig), Mikszáth: "Különös házasság", Tancsics: "Életpályám", két népmese-gyűjtemény, Móricz: "Rokonok", Ady: "Válogatott művei" Mai magyar költők antológiája, 3 szindarab (Mándi, Háy, Urbán) Karinty Ferenc: "Közművesek".

Ukrajnában is jelenik meg egy antológia. (SZOVJET KULTURA, 52. III.) Arról nincs hírünk, hogy a fordítás mennyire hű s hogy a változtatás milyen "gondos"...

ÚJ SZABAD-EGYETEM DÉL-AMERIKÁBAN

Magyar szabadegyetem létesült Buenos Airesben. Rektora Fűy István volt kultusz-államtitkár, dékán Kopits Imre, igazgató pedig Vajay Szabolcs. A szabadegyetemet a Centro Húngaro teremtette meg. Nevét P.zmány Péterről kapta s a Mindszenty Akadémia védnöksége alatt működik.

VARGA LENKE

a tehetséges, fiatal festőművész portréit állították ki Buenos Airesben, az elegáns Müller-gallériában, (1952. VI. 16-29.). A kiállítást sokezeren tekintették meg. A többszáz-ezres példányszámban megjelenő buenosairesi lapok (El Mundo, La Nación, Buenos Aires Herald, Rosalinda etc.) szak-kritikusai nagy képes riportokban, osztatlan elismeréssel számoltak be a kiállításról.

A THE NEW YORK MASONIC OUTLOOK

c. lapja a New York állam nagypáholyának két cikkben is (52. III., V.) foglalkozik Kossuthal: "A nagymester lerója tiszteletét Kossuthnak" és "Az Ehlers-páholy Kossuth-relikviákat ad a könyvtárnak".

Új-kanadai

néprajzi csoportok, tíz népből, bemutatták népművésztüket Montreálban. A magyarok nagy sikerét mutatja, hogy a LA PRESSE (52.V.2.) c. nagy montreáli lap beszámolóját épp a magyarok képével díszíti.

"Lassú halál

Magyarországon"

címen a READER'S DIGEST és másnyelvű kiadásai megvártó cikket közöltek a tavaszi hónap folyamán a magyarországi deportálásokról.

A Krisztus-oratóriumot

mutatták be Fribourgan (Svájc) 52.III.27-én. A helybeli LA LIBERTÉ ugyanezen a napon nagy cikkben ismerteti Liszt működését és az oratóriumot.

K Ö N Y V E K

“Amerikai apák és fiúk” címmel írt Kornitzer Béla, “a kommunizmus elől menekült magyar” nagysikerű könyvet; a LIFE (52.V.5.) három oldalon ismerteti a művet hat apa képét közölve: Trumanét, Barkley alelnökét, Paul Hoffmannét, Sam Rayburn házelnökét, Vinson főbíróét s Cecil de Mille filmrendezőét.

★★

Vogeler “Sztálin foglya voltam” c. könyve nemrég jelent meg, melyben magyarországi fogóságáról számol be. Könyvéből kitűnik, hogy tudatában van annak, hogy nem a magyar nép felelős a mai rendszerért, s hogy Magyarország “orosz uralom alatt álló ország”.

★★

“My ringside seat in Moscow” címmel jelent

(“Feudálisok voltunk...?” c. cikk folytatása) közigazgatási tisztviselő: főispán. Az európai társadalomfejlődés egy későbbi korszaka során átvett német forma pedig a már az aulikus arisztokrácia idejére eső társadalmi állapot helyzetképét tükrözi: örökletes, de kizárólag honorifikus rangadományozás: gróf.

Ne feledjük, hogy Werbőczy István 1514-ben közzétett Hármaskönyve a nemesi rendről még mint közjogilag osztatlan egységről beszél: Una eademque nobilitas. A főnemesség és a közrend jogi elhatárolása csak a Habsburg idők szüleménye: az 1608 évi I. törvénycikk szentesíti. Ez esetben sincs azonban szó alá- és fölrendeltségről, csak rendi széttagolódásról.

* * *

Mi tehát az az alap, melyre az átlagkülföldi a magyar feudalizmus vádját felépíti? Amit mindenkori ellenfeleink alaposan kihasználnak és unos-untalan ismételtetésével végül rendszerint önmagunk is pironkodva elismerünk?

E vádak alapja a tényleg létezett magyar oligarchia.

Szörzsáhasogatás! — mondhatnók. Mi a különbség feudalizmus és oligarchia között? — Új-kori jelentkezési formában talán valóban nem sok, de elvi tekintetben lényegbeli.

A feudalizmus jogi szabályozáson alapuló társadalmi rendszer. Az oligarchia társadalmi és gazdasági előnyök alapján előálló tényleges helyzet. Egy helyzet megváltoztatása, vagy továbbfejlesztése mindig sokkal inkább keresztülvihező, mint egy jogilag szabályozott rendszeré. Az oligarchia ennek következtében szükségképp nélkülözi ama maradi fülledtséget, mely a “feudalizmus” kifejezést, — éppen megátalkodott me-revségénél fogva, — a köztudatban körülengli.

* * *

Ténykérdési mivoltánál fogva, az oligarchia államformától és kormányzati rendszertől egy-

meg Nyárády Miklós volt pénzügyminiszter könyve, aki 1947-ben hét hónapot töltött Moszkvában. Az amerikai kritika általában kedvezően fogadta. “Mr. Nyárádynak — írja a NYT (52. II. 21.) — amint azt művéből meg lehet ítélni, sokkal több alkalma volt a legfelsőbb szovjet vezetőség megismerésére, mint az átlagos külföldi diplomatának vagy tudósítónak.” “Magyarország utolsó nem-kommunista pénzügyminisztere”, “a 200 millió dolláros szovjet jóvátétel lealkudására kiküldött 1947-es delegáció vezetője” — írja a W.P. (52. II. 10.) — “értékes könyvet írt...”, bár a lap szerint “fejjtegetései néha kissé felületeseknek tűnnek”. “Csupán egyetlen újabbkeletű kiadvány ad hasonlóan színes és életteli teli leírást a Kreml árnyékában folyó életről: W. A. Wood ‘Szövetségünk: az orosz nép’ c. műve; — írja a C.S.M. (52. II. 23.) — amíg azonban utóbbi Oroszország ipari szektoráról ad eddig felül nem mult képet, Mr. Nyárády a szovjet uralkodó osztályról, játék és munka közben, a maga valóságában, tudott képet rajzolni.”

képpen független. A Római Birodalom éppúgy ismerte, mint a Velencei Köztársaság, vagy a Hansa Városok. Mint ahogy napjainkban is oligarchia a francia nagytőke, az északamerikai “felső tízezer” és a moszkvai Politbüro. Minden esetben egy vezető réteg tényleges kivételezett helyzetével állunk szemben, melyet a jogrend ugyan nem szabályoz, s létezésének ténye ugyanakkor független a “jó”, vagy “rossz” fogalmától. Van jó oligarchia és rossz demokrácia. Tudniillik az oligarchia éppúgy lehet demokratikus, mint a demokrácia oligarchikus.

* * *

Magyarországot 1848-ig a nemesi rend kormányozta, 1867-től pedig egy individuális oligarchia. Az előbbinél a renchez való tartozás ténye, az utóbbinál pedig az egyéni rátermettség szolgált elvi mércéül. Ezzel szemben az úgynevezett népidemokráciával társadalomtörténetileg az 1848 előtti időkbe nyultunk vissza, csupán, ama különbséggel, hogy a hatalom exkluzív gyakorlására feljogosított rend ezúttal nem egy történelmi kialakult nemesség, hanem egy osztályimperializmus szempontjából megszervezett párt. Találón nevezte egyik közírónk a “Hungária” hasábjain “új nemességnek”.

Az 1867-től 1944-ig eltelt évek uralkodó rétege a különböző társadalmi osztályokból minden jogi szabályozás közbejötté nélkül és az egykori rendi hovatartozás figyelmen kívül hagyásával kialakult csoport, melynek létrejötté sok tekintetben a természetes kiválasztódás egészséges elvén nyugodott. Mint ilyen, semmiképpen sem sorolandó a világtörténelem rossz oligarchiai közé.

Ne tévesszük mindezt szem elől, valahányszor felhangzik a vád. Ha pedig netán önmagunkat kérdeznénk meg tépelődéseink során: “Hát feudálisok voltunk...?” — feleljünk rá nyugodt lelkiismerettel: Nem!

(Ankétunkat következő számunkban folytatjuk.)

DEÉR JÓZSEF TUDOMÁNYOS MUNKÁSSÁGA

Deér József, a Pázmány Péter Tudományegyetem volt történelemprofesszora 1948-ban hagyta el az országot. 1950. augusztus 3-a óta a berni egyetemen a középkori egyetemes történet tanára. Az elmúlt négy év alatt igen széleskörű tudományos működést fejtett ki. Egyetemi előadásain kívül a következő előadásokat tartotta:

A baseli "Historisch - Antiquarische Gesellschaft"-ban és a zürichi "Antiquarische Gesellschaft"-ban a nyugati császárkorona kérdéséről (48. XII.) a berni múzeumban rendezett "Kunst des Mittelalters" c. kiállításán két tudományos vezetés (49. VIII., IX.); a "Historischer Verein des Kantons Bern"-ben "Die Bilderhandschrift des Petrus von Ebulo" címmel (50. II.3.); "Karl der Grosse und sein Reich" címen hét vendégelőadást a berni egyetemen (50 nyári félév); a müncheni "Zentralinstitut für Kunstgeschichte"-ben a bizánci császárkorona fejlődéséről (50. VIII.); a "Historischer Verein des Kantons Bern"-ben "Der Kronschatz Kaiser Heinrich V." címen (51.II.2.); a berni egyetem hivatalos képviselőjeként a Palermóban tartott VIII. nemzetközi bizantológiai kongresszuson "Die Porphyrsarkophage von Palermo und Monreale" címen (51.IV. 5.); a mainzi Gutenberg-egyetemen "Ein Doppelbildnis Karls des Grossen" címen (51.IV.12.)

Főbb publikációi: "Die ungarische Stefanskron" (Atlantis, 1949); "Die abendländische Kaiserkrone des Hochmittelalters" (Schweizer Beiträge zur Allgemeinen Geschichte VII., 1949); "Der Ursprung der Kaiserkrone" (u.o., VIII., 1950); "Le probleme du chapitre 38. du De Administrando Imperio" (Mélanges Henri Grégoire, Bruxelles, 1951); "Ein Kaiserornat des Mittelalters — Die römischen Insignien Kaiser Friedrichs II." (Francke-Verlag, Bern, 1952).

A közeljövőben jelenik meg egy nagyobb tanulmánya "Ein Doppelbildnis Karls des Grossen" címen Manzbán, a jövő télen pedig a "Dumbarton Oaks Papers" c. kiadványban a palermói király- és császársírok teljes publikációja, kultúr- és művészettörténeti méltatása.

Deér József tudományos működését a szakirodalom elismeréssel kíséri. Így elismerő bírálatok jelentek meg munkáiról a *Byzantinische Zeitschrift*-ben, a *Deutsches Archiv für Erforschung des Mittelalters*-ben és az olasz *Doxa* c. folyóiratban. Eredményeire különböző cikkekben és könyvekben ismételten hivatkoztak, így André Grabar a "Dumbarton Oaks Papers" 1951-i kötetében.

Lehetőség szerint foglalkozik magyar dol-

gokkal is. A főnehézség e téren a könyvhiány. Egyetemi előadásai közé az elmúlt félévben beiktatott egy 1 órás kollégiumot "Die Herausbildung Ostmitteleuropas" címmel, melyben úgyszólván csak magyar történelemről beszélt. Ezenkívül a zürichi "Institut für Auslandforschung" felkérésére előadást tartott Erdélyről "Der Kleinstaat in Vergangenheit und Gegenwart" c. sorozatban. Kollégája, Naf professzor az ő segítségével kiadta a középkor nagy alkotmányos dokumentumai között az Aranybullát, az ehhez írt magyar-rái tanulmánya összesel jelenik meg a "Schweizerische Beiträge" 1952-es kötetében. Mindezen felül kutatásai során sikerült megtalálnia Anonymus külföldi forrásainak egy jelentős csoportját.

JEAN THARAUD HALÁLÁRA

NEMRÉG halt meg a híres francia írók, a magyarbarát Tharaud-testvérek egyikje. Az idősebbik, Jérôme az École Normale Supérieure elvégzése után Budapestre került, mint egyetemi lektor és az Eötvös Kollégium vendége. Ez a 900-as években lehetett. Akkor járt e sorok írójának családjához; igen élénk, jó humorú ember volt. Nem tanult meg magyarul, de jól megismerte a magyar irodalmat és több jóbaráttra tett szert. Első magyartárgyú könyve, "A l'ombre de la croix" a felvidéki ortodox lakosság életét és a nyugaton teljesen ismeretlen szokásait ismertette.

Az első világháború után ők voltak, akik a sajátóban és később "Quand Israël est roi" c. egyik legolvasottabb könyvükben (1921) először szögezték le, hogy mivel Tisza István ellenezte a háborút, a magyar nép nem érdemelt új szigorú békét, mint amilyent Trianonban reádkáltak. 1931-ben, midőn a "Les Oeuvres Représentatives" kiadásában "Lettres de guerre" címen Párizsban megjelent e sorok írójának a Tisza-levelekről készített fordítása, a Tharaud-testvérek "Le comte Tisza et la guerre" címen előszót írtak, amelyben megismételték és új adatok alapján kibővítették rehabilitáló véleményüket. Azóta is minden alkalommal, midőn magyar úgyról volt szó, szívesen kiálltak mellettünk. Így Paul Régniernek is (a cikkíró testvére! — szerk.) igen szép előszót írtak Tormay Cecil "Régi ház" c. műve fordításához. Magyar tárgyú művük még "Quand Israël n'est plus roi", amely 1933-ban jelent meg. Most a fiatalabb testvér, Jean halt meg. Ő is járt Budapesten, de Jérôme maradt mindvégig a magyarbarát. (Rényey Viktor)

THARAUD: Félévszázadon keresztül vetette vissza két erdélyi hős, Hunyadi János és Corvin Mátyás a törökök támadását. Az angelus, mely délben szól, még ma is arra a szolgálatra emlékeztet, melyet ők tettek négy évszázaddal ezelőtt az egész katolikus világnak.

★★

Talán túlságosan elfeledkeztek Trianonban arról a hatalmas erőfeszítésről, melyet Nyugatnak ez az ősi fellegvára tanúsított annyi évszázadon át az egész kereszténység védelmében.

☆ "A rendkívüli M. Liszt" ☆

(A Christian Science Montior cikke)

"A romanticizmus korának nem volt feltunőbb jelensége Liszt Ferencnél. Pályája azzal a jelképes csókkal indult meg, melyet Beethoven adott a homiókára, amikor mint tíz éves fiú játszott Bécsben. Liszt a zongora első modern mestere.

Liszt Magyarországon született. Egész Európát beutazta (soha nem esett abba a kísértésbe, hogy Amerikába látogasson) s főhadiszállása Párizs volt, de magát a művészi univerzum polgárának érezte. Egyszer így írta be magát egy szülő könyvébe:

Születési hely: Parnasszus

Honnan jött: Dantétől

Hová megy: Az Igazság felé

Foglalkozása: Zenész-filozófus

Liszt természetesen nemcsak virtuóz volt. Wagnerrel társult és zenét szerzett, melyet a kortársak mint a jövő zenéjét írtak le. A kritikuskat meghökkenettette Liszt műveinek szeszélyes formája és a különös disszonancia, mely bántotta a XIX. századbeli fuleket. Még 1836-ban is, a

Boston Gazette Liszt egyik darabját úgy ismerette, mint "a kifejezés változatos árnyalatainak választékát, melyből a macska éjszakai hangja is kivethető."

A mai zenészek hajlamosak Lisztben csak az ártalmatlan romantikust látni, akinek a zenéje a képzeletet csak kevésbé izgatja. Liszt "Szerelmi álmok" c. darabját kávéházi zenévé alakították

át és pénzbedobós gramofón-automaták lemezei közé sorozták. Pedig van egy ismeretlen Liszt is, zenésze a jövőnek, mely ma a jelen. Liszt sokkal nagyobb mértékben szabadította fel a zenei hangzást, mint Wagner...

Közeleg az idő, amikor Liszt jelentőségét, mint igazi modern zeneszerzőt helyreállítják. Merész romanticizmusa és zenéjének költői nyugtalansága, mely zavarba ejtette a huszadikszázadbeli modernistát, rokonszenvre talál azok közt a zeneszerzők közt, akik egy új romanticizmus szükségességét élik át a modern pszichológia nyomán. Hirtelen újra felfedezik majd Lisztet; kiáltják az új század új romanticizmusa felé utat mutató messzetekintő vezetőnek, aki a Parnasszuson született és zenész-filozófus foglalkozását uzte." (N. Slonimsky) (C.S.M. 52.IV.4.)

LISZT ÉS BEETHOVEN

Liszt Ferenc: Tizenegy éves voltam, amikor tanítómesterem, Czerny, elvitt Beethovenhez. Nekem már régen beszélt róla s én is kértem, hogy hozzon szóba nála. Beethoven azonban oly nagy averzióval volt a csodagyermek iránt, hogy mindig tiltakozott, ha arról esett szó, hogy elvigyenek hozzá. De a lankadatlan Czerny végre is meggyőzte s a nagy mester egyszer azt válaszolta neki: Isten neki, hozza hát el azt a kópét.

Tíz óra lehet, ahogy bejutottunk Beethoven Schwartzpaniershausi két szobás kis lakásába. Kissé pironkodtam s Czerny barátságosan biztatott. Beethoven az ablaknál ülve, keskeny hosszú asztalon dolgozott. Pillanatokig komoly tekintettel méregetett s mialatt Czernyvel pár szót váltott mesterem jelt adott, hogy a zongorához iljek. Beethoven elhallgatott.

Ries egyik rövid darabját játszottam s amint befejeztem, Beethoven megkérdezett, el tudnék-e egy Bach-fugát játszani. Kiválasztottam a Wohltemperiertes Klavier c-moll fugáját.

Más hangnemre át tudnád-e tenni? —kérdezte.

Amint elvégeztem, a végső akkord után figyeltem Beethoven. A nagy mester komor, átható tekintetét megnyugtatta rajtam. Majd merev vonásait szelíd mosolyra váltva át hozzám jött, kezét fejemre tette, megsímogatott s felém halolva morogta: ördögös fickó ez a kópé...

Hirtelen bátorságot vettem s megkérdeztem tőle: játszhatnék-e öntől is valamit? Beethoven beleegyezően mosolygott s én eljátszottam a C-moll zongoraverseny első részét. Amint befejeztem, két kezébe fogott, s homlokocscsókolva nyájasan ezt mondta: "Eredj, boldog vagy s másokat is boldoggá teszel majd... Ennél nincs szebb, ennél nincs jobb..."

Életem legbüszkébb élménye maradt ez a találkozás s ez volt egész művészi pályám palladiuma. Amint csak elvtve s csak jóbarátaimnak beszéltem el. (Prod'Homme: "Beethoven raconté par ceuv qui l'ont vu" c. művéből)

A Saturday Evening Post Szent-Györgyi Albert művéről

A Saturday Evening Post 1952. március 8-i száma négy és fél oldalas cikkben ismerteti a "Nobel-díjas magyar tudós", a "kalandos életű orvos", a "vakmerő gondolkodó és kísérletező", a "Nobel-díjas kaliberű biokémikus" Dr. Szent-Györgyi Albert izomkutató orvoscémiai munkáját.

Szent-Györgyinek az 1940. évben, a new-yorki Academic Press kiadásában megjelent "Chemistry of Muscular Contraction" c., az izom-biokémia terén korszakalkotó művére támaszkodva összegezi a cikk az emberi és állati test izmainak lényegére vonatkozó kutatások állását és Szent-Györgyinek és munkatársainak a szegedi egyetemen 1939-ben elkezdett új szellemű és módszerű, már eddigi eredményeiben is nagy távlatokat megnyitó munkásságát.

Előző munkásságáról szólva megemlíti, hogy Szent-Györgyi állította elő a világon először a C-vitamint tiszta kristályos állapotban és nagy mennyiségben, s hogy ez a kristályos C-vitamin kapta végül is a világ vitaminyártmányaiban olyan fontos szerepű **antiskorbut "ascorbic acid"** nevet. Arról is számot ad, hogy ő fedezte fel a P-vitamint, melynek a sugárzások okozta sérülések gyógyításában való óriási lehetőségét éppen nemrégiben kísérletezték ki mások.

Részeket idéz a magyar tudós említett könyvéből s több összefüggésben is rámutat arra, hogy az izom szerkezete és élete lényegének megismerése felmérhetetlenül jelentős az egyedül az USA-ban minden percben egy-egy emberi szív dobogását megszűntető szívbetegségek gyógyíthatóságának kutatása szempontjából.

Képet ad Szent-Györgyinek és munkatársainak — (akik közül többet ő segített ki a vashüvely mögött) — a Massachusetts állambeli Woods Hole-i "Institute for Muscle Research"-ben folytatott sokoldalú küzdelméről, mely elé különös érdeklődéssel tekint az "American Heart Association", a szociális "Aid for Crippled Children" és a "Muscular Dystrophy Association", meg sok más egészségügyi szervezet és intézmény. Azt sem hallgatja el a cikk, hogy milyen nehéz volt Szent-Györgyinek az intézetet megalapítani és hogy milyen sok feladatot kell munkatársaival műve tulajdonképpen lényegén kívül, különösen az Institute-ot anyagilag legnagyobb részben fenntartó "Armour & Co." húskonzervgyás megbízásából megoldania.

A cikk a saját tudományos tévedéseit és naiv politikai eltévelyedését magyaros nyíltsággal megvalló emberről is képet ad, aki nem restelt könyvében így írni: "Természetesen mindez pusztán teória és óva intem az olvasót, hogy a szerző ré-

gében már két olyan, legalább is mechanikára vonatkozó teóriát állított fel, mely mindkettő hátróztottan tévesnek bizonyult." S aki a következő szavakat adja a cikkíró szájába: "Egy ideig Roosevelt elnökhöz hasonlóan azt hitte Szent-Györgyi dr., hogy majd az oroszokkal együtt lehet egy békes, jobb világ építésén dolgozni. Minden erejével belevetette magát az ezen való munkálkodásba... Két év múlva azonban súlyosan csalódott és Amerikában indult, ahol egy tucatnyi laboratóriumi munkatársa számára igyekezett helyet készíteni".

Az egész cikket át- meg átszövik a magyar vonatkozások, a szegedi paprikától kezdve Szent-Györgyi magyar munkatársain, s az Amerikába érkezése idején anyagi segítséget nyújtó magyar származású barátján keresztül a nácizmus magyarországi uralma elleni harcáig, s az oroszok iránti hiszékeny bizalmából való keserű felébredésig.

A magyar háttérből talán leginkább a báború alatti isztambuli küldetése kelti fel a politikai érdeklődésű olvasó figyelmét. A Hitler uralmának terjeszkedése elleni magyar ellenállás egyik cselekvő részeseként "Isztambulba ment, előadás tartásának az ürügyével, de valójában azért, hogy az angol követségen keresztül nyélbeüssé Magyarországnak az Egyesült Nemzetekhez való átállását. A terv majdnem sikerült, de a németek még azelőtt felfedezték, mielőtt végre lehetett volna hajtani" — írja a cikk.

A cikk olvasót nemcsak nagyfelkészültségű tudóssal, hanem egész magatartásával rokonszenvesnek jellemzett magyar emberrel igyekszik megismertetni, aki nemcsak Budapesten és Szegeden, hanem Prágában, Berlinben, Hamburgban, Leidenben, Liegeben, Gröninguenben, Cambridgeben és a Minnesota-i Rochesterben is kutatta az orvoscémia titkait, világot átfogóvá tágította mind tudói, mind pedig emberi horizontját.

(Imre László)

Angol nyelvű, magyar vonatkozású könyveit szerezzé be a WESTERN BOOK SERVICE-nél. Új és használt könyvek nagy választékban. Kérje ingyen árjegyzékünket.

WESTERN BOOK SERVICE

P. O. BOX 969

Monterey, California

A magyarság életbiztosító intézménye

AZ AMERIKAI MAGYAR REFORMÁTUS EGYESÜLET

1801 "P" Street, N. W. — Kossuth House — Washington 6. D. C., USA.

Díjtartalék tőke \$ 5,000,000; érvényben lévő biztosítási összeg 27 millió. Otthon az előregedett tagoknak és árváknak. Tagfelvétel az USA területén.